
HARVARDPROFESSORNS FÖRENKLADE VÄRLDSBILD

INGMAR KARLSSON

Harvardsprofessorn Samuel Huntington hävdade i en uppmärksam artikel i *Foreign Affairs* förra året att det världspolitiska skeendet är på väg in i en ny era. Om det blir ett nytt världskrig kommer detta att utkämpas mellan civilisationer och inte mellan politiska ideologier eller stater, lyder huvudtesen. Artikeln - "Civilisationernas kamp" - har nu översatts till svenska och givits ut i en skrift på Timbro som även innehåller två andra essäer - John Grays "Från postkommunism till civilt samhälle" och Mancur Olsons "Diktatur, demokrati och utveckling".

Konflikterna mellan civilisationerna kommer enligt Huntington att utspela sig på två olika nivåer. På mikronivån strider olika angränsande grupper om herraväldet över territorium och varandra. På makronivån strider stater från olika kulturkretsar om relativ militär och politisk styrka, om kontrollen över de internationella organen och om herraväldet över tredje part.

Bestickande resonemang

Huntingtons resonemang är tankeväckande och kan i förstone låta bestickande men det har en rad svagheter. Han delar upp världen i "sju eller åtta större civilisationer"; en västlig omfattande Västeuropa och Nordamerika, en konfuciansk,

en japansk, en islamsk, en hinduisk, en slavisk-ortodox, en latinamerikansk och "möjligen en afrikansk". Listan är märklig. Några civilisationer avgränsas med religiösa och kulturella kriterier, andra med geografiska. Vad skiljer en latinamerikansk civilisation från en Västerländsk? Både Nord- och Sydamerika är befolkade av europeiska immigranter. Den indiska komponenten är visserligen betydligt större i vissa latinamerikanska länder än i USA. Samtidigt är Chile, Argentina och Costa Rica mera europeiska än USA som dessutom hispaniseras i snabb takt. Det starka afrikanska inslaget är dessutom större där än i de flesta latinamerikanska stater med undantag för Cuba och Brasilien. Mexiko med sitt starka indianska inslag blickar norrut och försöker genom NAFTA få anknytning till den västerländska civilisationen för att använda Huntingtons indelning.

Ambassadör INGMAR KARLSSON är chef för utrikesdepartementets idé- och analysgrupp och har nyligen utgivit boken "Islam och Europa", Wahlström & Widstrand 1994.

Grön international

Överallt drar Huntington ut raka linjer där en civilisation sägs börja och en annan sluta. Han noterar att den islamska kulturfären har sina arabiska, turkiska och malajiska subsfärer men han förbigår av någon anledning den afrikanska och han antyder inte ens de stora skillnader som mellan den av buddism och lokal kultur starkt präglade islam som vi finner i den indonesiska övärlden och islam i dess arabiska kärnområden. Att skapa en grön international som i likhet men Komintern på sin tid styr med en klar strategi har visat sig vara en omöjlighet.

"Fatwa"

I stället har de enskilda staternas intressen tagit överhanden. Den kulturella oppositionen har inget samband med staternas strategiska val. De antikristliga utfallen är särskilt starka hos USA:s främste allierade, Saudiarabien som inte ens tillåter kristna kyrkor på sin mark, medan de talrika kristna samfundet kan verka fritt i Syrien. Huntington går till och med Saddam Hussein till mötes och betecknar gulfkriget som ett krig mellan civilisationer. Ingen annan konflikt har väl så tydligt demonstrerat att statsintressena tar över. Saddam drevs ut av en koalition där Saudiarabien ingick tillsammans med Turkiet, Egypten och Syrien samt amerikanska, franska och brittiska styrkor. Det saudiska kungadömet lyckades till och med mobilisera islamska auktoriteter som i en "fatwa" slog fast att det faktum att

otrogna amerikanska soldater försvarade Mecka inte stred mot Koranen.

Flitigt använd konfucianism

Var finns den konfucianska värld som Huntington talar om? Vietnams misstro mot Kinas avsikter är djupt rotad oavsett vilka politiska system som sitter vid makten i Peking och Hanoi. Lika rotad är kinesernas syn på Vietnam som ett Kina naturligen underordnat område. Förhoppningar i Peking om att en betoning av det konfucianska arvet skulle underlätta en återförening med Taiwan har mötts med förakt i Taipei. Konfucianismens krav på lojalitet mot familj, fader och kejsaren kan lätt omvandlas till krav på lydnad mot parti, fädernesland och ledaren. Även Kim Il Sung tog därför konfucianismen till hjälp för att legitimeras sitt förtryckarsystem. Lee Kuan Yew å sin sida förklarar det singaporeanska ekonomiska undret med ett på konfucianismen baserat meritokratiskt system. I en annan del av den konfucianska världen ställer hongkongkineserna krav på ett demokratiskt styre inför sin inkorporering i det förment konfucianska moderlandet. Om kronkolonin nu får sina ekonomiska efterföljare i kustprovinserna samt i Shanghai innebär detta inte att kinesiska konfucianer kommer att styra miljardriket som en harmonisk enhet. Resultatet blir snarare skärpta motsättningar mellan ett halvt "västerniserat" Hongkong, de framgångsrika provinserna och peking.

Kontrollerade civilisationer

Tesen om en strid på makronivå mellan olika kulturkretsar är således illa underbyggd. Ej heller tesen att konflikterna på mikronivå kommer att gå längs kulturfärens frontlinjer håller vid närmare påseende. Civilisationerna kontrollerar inte staterna. Tvärtom är det staterna som kontrollerar civilisationerna och de ingriper bara till sin egen civilisations försvar när det ligger i den egna statens intresse att göra så. Ryssarna motiverar visserligen sitt ingripande i inbördeskriget i Tadzjikistan med att man där försvarar kristendomens yttersta gräns. Skälen är i stället två; att skydda den stora ryska minoriteten och att förhindra att en kollaps för den konstgjorda tadzjikiska statsbildningen får en dominoeffekt med kaos vid det ryska kärnlandets gränser som följd. Även serberna påstår att de i Bosnien slåss för kristenheten mot islam.

Serbisk nationalism

Kriget i det forna Jugoslavien har visserligen följt kulturgränserna mellan Öst- och Västrom. De är dock i första hand ett resultat av serbisk nationalism kombinerad med kommunistpampars beslutsamhet att till varje pris behålla makten. Den serbiska offensiven inleddes mot de kristna grannarna Slovenien och Kroatien. I Bosnien är det muslimerna som står för ett sekulärt, civiliserat tänkande medan de katolska kroaterna och de ortodoxa serberna uppträder som autistiska nationalisterna och visar en inskränkt och trångsynhet som kan jämföras med den

islamska fundamentalismens värsta exponenter.

Ortodoxt Grekland

Det slavisk-ortodoxa block som Huntington talar om finns heller inte. De västslaviska folken har aldrig känt någon affinitet med Moskva. Under den kommunistiska perioden betraktade de sig med Milan Kunderas ord som ett "kidnappat västerland". Paradoxalt nog betonas det ortodoxa arvet särskilt starkt i Grekland som nu trots sitt medlemskap i det västerländska EU snarare kan räknas in i det ortodoxa än i det västerländska blocket i Balkankrisen. Var hör Grekland, den västliga civilisationens vagga, hemma? Genom sin tillhörighet till ortodoxin och den långvariga islamska osmanska ockupationen har det gått en helt annan väg än den västerländska kulturkrets det sägs ha skapat.

Grekiskt arv

Svårigheten att dra civilisatoriska skilje-linjer illustreras än tydligare av det faktum att det var muslimska lärda som omhändertog och förvaltade det antika grekiska arv som vi betraktar som den västerländska civilisationens fundament och som via det månghundraåriga islamska styret i Andalusien förmedlade detta till övriga Europa. Denna islamska närvaro på den europeiska kontinenten ledde inte till Västerlandets undergång utan till en unik och fruktbar symbios mellan islam, kristendom och judendom och till ett uppsving utan tidigare mot-

stycke inom vetenskap, filosofi, kultur och konst.

Farlig utgångspunkt

Islam har blodiga gränser, skriver Huntington, ett påstående som inte bara är historiskt felaktigt utan farligt. Om vi tar detta till utgångspunkt för vår politik gentemot den islamska världen kommer

vi aldrig att kunna integrera en snabbt växande muslimsk befolkning som redan nu överstiger 10 miljoner i Västeuropa. Då kan Huntingtons profetior om civilisationernas kamp bli verklighet, men inte i form av den militära kraftmätning mellan "the west and the rest" som han förutspår utan som ett gerillakrig i våra gettoiserade förorter.